

сфері цивільного захисту: постанова Кабінету Міністрів України від 27.09.2017 р. № 733. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/733-2017-п#n9>

4. Сирена повітряної тривоги: хто її придумав та як вона працює. URL: <https://chas.news/past/sirena-povitryanoi-trivogi-hto-ii-bridumav-ta-yak-vona-pratsyue>

УДК 347.1

Крутник Р. І.
*аспірант I року навчання,
юридичний факультет,
Західноукраїнський національний
університет*

ПРИНЦИП ДОБРОСОВІСНОСТІ У ЦИВІЛЬНОМУ КОДЕКСІ УКРАЇНИ

У Цивільному кодексі України однією із засад цивільного законодавства, поряд з справедливістю та розумністю, закріплено добросовісність (ст. 3) [1].

Варто зазначити, що принцип добросовісності має багатовікову історію, яка сягає своїм корінням римського приватного права. Так, у римському приватному праві закріплювалась доктрина добросовісності (*bona fides*), що протиставлялась злому умислу (*dolus malus*), і знаходила своє втілення у приписах чесно жити, не завдавати шкоди іншому, віддавати кожному належне (*honeste vivere, alterum non laedere, suum cuique tribuere*) [2, с. 615].

Попри вживання терміну «добросовісність» в Цивільному кодексі України, визначення цього поняття в нормах кодифікованого акту цивільного законодавства не закріплено. Відсутність легальної дефініції зумовило формулювання різних визначень та авторських розумінь добросовісності в доктрині приватного права.

Так, на думку О. Кота, «добросовісність як принцип здійснення суб'єктивних цивільних прав – це очікувана (передбачувана) за даних умов поведінка особи з розумно необхідною мірою чесності, надійності та врахуванням інтересів інших учасників правовідносин. Саме цьому критерію повинні відповідати фактичні дії суб'єкта права, які вчиняються в порядку здійснення даного права» [3, с. 96].

Натомість М. Стефанчук вважає, що «категорія добросовісності виникає на межі волі, волевиявлення та правосвідомості й притаманна будь-якій фізичній особі, яка дотримується встановлених у соціумі правових норм. Саме керуючись добросовісністю, особа утримується від учинення протиправних дій, а тому необхідним є включити до переліку ознак правомірної поведінки фізичної особи категорію добросовісності» [4, с. 142].

Свою позицію висловлює й І. Боровська, зазначаючи, що «добросовісність – це оціночна категорія, яка передбачає сумлінну і чесну поведінку сторони, під час виконання суб'єктивних обов'язків і здійсненні

суб'єктивних прав, що виявляється у єдності її намірів (внутрішнього переконання щодо необхідності такої поведінки) і вчинків (дій, що відповідають досягненню встановленої законом процесуальної мети) з урахуванням прав та інтересів іншої сторони – суб'єкта цивільних процесуальних правовідносин, і є необхідною умовою правильного та своєчасного розгляду і вирішення цивільної справи» [5, с. 123]

На думку дослідниці К. Валігури, «будь-яка моральна категорія, закріплена в нормах права, може характеризуватися з об'єктивного і суб'єктивного боку. Об'єктивний характер їй надає закріпленість у нормах права, суб'єктивний – сприйняття норм права через внутрішні уявлення самого суб'єкта про добро і совість. Добросовісність є співвідношенням зважених індивідуальних інтересів з приватними інтересами інших осіб і суспільства в цілому» [6, с. 12-13].

У своєму авторському дослідженні С. Галкевич обґрунтовує, що «добросовісність виражає певний стандарт поведінки, що характеризується чесністю, відкритістю і повагою до інтересів іншої сторони цивільного правовідношення» [7, с. 15].

Таким чином, у доктрині приватного права кожен із українських науковців на сторінках своїх досліджень намагається викласти власне розуміння поняття добросовісності як морально-етичної категорії.

Оскільки одним із векторів розвитку приватного права України, навіть в умовах воєнного стану, є гармонізація цивільного законодавства України із законодавством Європейського Союзу, варто звернути увагу на розуміння добросовісності в положеннях Принципів, визначень і модельних правил європейського приватного права (DCFR). Так, згідно ст. 1 -1:103 DCFR «поведінкою, яка суперечить добросовісності та чесній діловій практиці, є, зокрема, поведінка, що не відповідає попереднім заявам або поведінці сторони, за умови, що інша сторона, яка діє собі на шкоду, розумно покладається на них» [8].

Відповідно до статті 1.7. Принципів міжнародних комерційних договорів УНІДРУА 2010, розуміння добросовісності та чесного ведення справ сформульоване таким чином: «кожна сторона зобов'язана діяти у відповідності до принципу добросовісності та чесно вести справи в міжнародній торгівлі; сторони не мають права виключити чи обмежити такий обов'язок» [9].

Варто зазначити, що розуміння принципу добросовісності можна знайти і в матеріалах судової практики. Так, Велика палата Верховного Суду у п. 55 постанови від 14.12.2021 р. у справі №147/66/17 визначила, що «добросовісність — це певний стандарт поведінки, що характеризується чесністю, відкритістю і повагою інтересів іншої сторони договору або відповідного правовідношення» [10].

Зазначене вище свідчить, що добросовісність є морально-етичним поняттям, яке передбачає необхідність сумлінної та чесно поведінки суб'єктів при здійсненні своїх суб'єктивних прав та виконанні своїх юридичних обов'язків, та набуває конкретного змісту при застосуванні його у цивільних правовідносинах, зокрема договірних.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 10.04.2023 р.)
2. Сумління (добросовісність) // Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. 742 с.
3. Кот О.О. Здійснення та захист суб'єктивних цивільних прав: проблеми теорії та судової практики: монографія. Київ: Алерта, 2017. 494.
4. Стефанчук М. О. Добросовісність як ознака правомірної поведінки фізичної особи у цивільному праві. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки. 2015. Випуск 5. Том 1. С. 140-142.
5. Боровська І.А. Категорія «добросовісність» у контексті зловживання цивільними процесуальними правами. Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, перспективи: матеріали XIII Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 30 листоп. 2017 р.): у 2 ч. / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. Ч. 1. С. 120-124.
6. Валігура К. Принцип добросовісності як категорія цивільного права. Підприємництво, господарство і право. 2020. № 4. С. 11 – 16.
7. Галкевич С. В. Принципи справедливості, добросовісності, розумності деліктної відповідальності у цивільному праві: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Хмельн. облрада, Хмельн. ун-т упр. та права ім. Л. Юзькова. Хмельницький, 2021. 18 с.
8. Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR). Munich: Interim Outline Edition, 2008. 650 p.
9. Принципи міжнародних комерційних договорів УНІДРУА 2010. URL: <https://www.unidroit.org/wp-content/uploads/2021/06/Unidroit-Principles-2010-Ukrainian-bl.pdf> (дата звернення: 10.05.2023 р.).
10. Постанова Великої палати Верховного Суду від 14.12.2021 р. у справі №147/66/17. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/C021270> (дата звернення: 10.05.2023 р.).